

ANETTA GAJDA, ANITA PAWŁOWSKA-KOŚCIELNIAK, RAFAŁ ZARĘBSKI (RED.), NAZWA – STYL – TEKST. KSIĘGA JUBILEUSZOWA DEDYKOWANA PROFESOR ELŻBIECIE UMIŃSKIEJ-TYTOŃ, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2023, 478 s.

Anetta Gajda, Anita Pawłowska-Kościelniak, Rafał Zarębski (eds.), *Name – style – text. Jubilee book dedicated to professor Elżbieta Umińska-Tytoń*

W 2023 roku w Łodzi został opublikowany obszerny tom wydany z okazji jubileuszu Pani Profesor Elżbiety Umińskiej-Tytoń *Nazwa – styl – tekst*. Praca ma charakter monografii wieloautorskiej i odzwierciedla obszary zainteresowań naukowych Jubilatki. Autorami tekstów są Przyjaciele Pani Profesor. W skład publikacji wchodzi 26 tekstów, głównie językoznawczych o różnej tematyce. Została ona podzielona na trzy części tematyczne, odpowiadające zainteresowaniom badawczym Jubilatki: *W kręgu nazw własnych*, *W kręgu słów i stylów*, *W kręgu tekstów*. Strukturę podziału cechuje logiczne uporządkowanie ze względu na metodologie opracowania i dominanty tematyczne artykułów. Pojawiają się, oczekiwane w tego typu publikacjach, elementy laudacyjne, nawiązujące do bogatego dorobku naukowego Jubilatki, przedstawione na s. 17–28. Zaprezentowane w poszczególnych tekstach analizy i interpretacje mają charakter wielopłaszczyznowy i w wielu wypadkach otwierają

dalsze perspektywy badawcze w różnych subdyscyplinach językoznawczych (np. onomastyka w badaniach tekstologicznych, onimiczne wyróżniki dyskursu politycznego, badania korpusowe języka religijnego). Wyrazistą i interesującą grupę stanowią artykuły poświęcone językowi religijnemu, które znalazły się w części drugiej i trzeciej; stanowią one ponad 1/3 tekstów zebranych w monografii. Wnoszą one cenny przyczynek do badań nad historią i współczesnością polskiego języka religijnego. Całość publikacji dostępna jest pod adresem: https://wydawnictwo.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2023/05/Gajda-i-in._Nazwa-styl-tekst-.pdf.

Monografię otwierają dwa teksty okolicznościowe, poświęcone imieniu i nazwisku Jubilatki, autorstwa Renaty Marciniak-Firadzy i Iwony Żuraszek-Ryś. W części onomastycznej (s. 31–193) znalazły się też następujące artykuły: *Onomastyczne aspekty analiz staropolskiego apokryfu. W stronę tekstu, gatunku i dyskursu* Artura Rejtera, *O świadomości nazewniczej w twórczości Wincentego Pola* Władysławy Bryły, *O funkcjach toponimów w pamiętniku Juliana Borzyna* Ireny Jaros, *Jak modrzew stał się skwirtem i dlaczego* Krystyny Szcześniak, *Nieoficjalne nazwy miejskie Bydgoszczy* Magdaleny Czachorowskiej, *Nazwy własne o proveniencji sportowej w przestrzeni miejskiej Łodzi* Beaty Grochali, *Akty nominacji w komunikowaniu politycznym* Edyty Pałuszyńskiej, *Status i granice nazw własnych a ortografia. Uwagi na temat dwóch reguł użycia wielkiej litery* Mariusza Rutkowskiego.

Dwa z wymienionych artykułów (A. Rejtera i I. Jaros) związane są z analizami onomastycznych kontekstów określonych typów tekstu: w pierwszym wypadku – staropolskiego apokryfu, w drugim – XIX-wiecznego pamiętnika. Rodzaj tekstu i postawione cele badawcze (zbieżne u obydwu autorów – funkcje nazw własnych w tekście) determinują wykorzystanie określonego instrumentarium badawczego. A. Rejter (s. 71–86) skupia się przede wszystkim na opisie gatunkotwórczej funkcji onimów w wymiarze formalnym i semantycznym. Wskazuje również w wypadku tego określonego apokryfu (*Postępek prawa czartowskiego przeciw narodowi ludzkiemu*) na mocno wyeksponowaną funkcję wzbudzania lęku, którą odnosi do aspektu pragmatycznego i częściowo stylistycznego tej formy generycznej. W związku z niejednorodnością genologiczną i stylistyczną literatury apokryficznej proponuje przeniesienie jej badania na poziom dyskursu, uwzględniając założenia onomastyki literackiej i onomastyki dyskursu (Rejter 2016; Rutkowski, Skowronek 2020). Pozwo-

liłoby to na pełniejszy ogląd tej literatury i jej interpretację jako „fenomenu kultury staropolskiej” (s. 86).

Z kolei I. Jaros w swoim tekście (s. 101–113) wskazuje na kilka funkcji toponimów w literaturze pamiętnikarskiej. Na pierwszym miejscu umieszcza funkcję informatywną. Dotyczy ona nie tylko topografii regionu zamieszkania; w wielu wypadkach nazwy posiadanych dóbr informują o statusie majątkowym opisywanych osób. Druga funkcja to oczywiście funkcja lokatywna (zarówno w przestrzeni, jak i w czasie). Trzeba podkreślić, że pamiętnik to określony gatunek (Gajda 2009: 138), w którym nazwy własne mogą pełnić bardziej zróżnicowane funkcje (np. ekspresywną) i wynika to z ich dualnego charakteru w tekście paraliterackim (Górny 2013: 81).

W części drugiej monografii *W kręgu słów i stylów* znalazło się osiem tekstów, z czego trzy to niezwykle interesujące studia leksykalno-semantyczne: *Nazwy Niedzieli Palmowej w tradycji Kościoła zachodniego* Andrzeja Sieradzkiego (s. 213–227), *Polaryzacja semantyczna odpowiedników hebrajskiego rdzenia qrn (Ex 34: 29–30, 35) w polskich przekładach biblijnych* Tomasza Lisowskiego (s. 247–265) oraz *W obronie niewiasty* Joanny Sobczykowej (s. 229–245). W pierwszym z wymienionych tekstów autor przytacza cały szereg nazw *niedzieli* poprzedzającej Wielkanoc i podaje ich motywacje bezpośrednio związane z wydarzeniami ewangelicznymi lub kultem i obrzędami religijnymi. Opisywane heortonimy mieszczą się w typie nazw o motywacji realnoznaczeniowej (znany kontekst i koncept) (Gałkowski 2020). Część nazw, jak podkreśla autor, wraz ze zmianą obrzędów liturgicznych utraciła czytelny przekaz semantyczny. Pojawiają się rzadko w dyskursie religijnym i „stanowią erudycyjny popis piszącego” (s. 224).

Jeżeli chodzi o artykuł T. Lisowskiego, to zwraca uwagę szczególna akrybia w poszukiwaniach etymologicznych (w sensie etymologii zarówno słowotwórczej, jak i znaczeniowej) hebrajskiego rdzenia *qrn*. Najprawdopodobniej złe odczytanie tego rdzenia przez św. Hieronima do zwokalizowanej podstawy *geren* (łac. *cornutus* ‘rogaty’) we fragmencie Ex 34: 29–30, 35 utrwaliło się w tym znaczeniu w średniowiecznych translacjach Wulgaty. Znalazło to odbicie w ikonografii – Mojżesz często przedstawiany jest jako patriarcha z rogami wieńczącymi jego głowę. W renesansowych przekładach ewangelickich, bazujących na oryginalnym tekście hebrajskim, wzmiankowany rdzeń w tym fragmencie został odczytany w znaczeniu ‘promieniujący’.

Dopiero Biblia Tysiąclecia przyniosła prawidłową formę i zniosła polaryzację pomiędzy tłumaczeniami w Kościołach protestanckim i katolickim.

Trzecie studium dotyczy leksemu *niewiasta* – jego statutu stylistycznego we współczesnej polszczyźnie i żywotności w języku religijnym, a zwłaszcza w jego podstawowym wariantie biblijnym. Współczesne słowniki języka polskiego zaliczają go do archaizmów o podniosłej wartości stylistycznej lub określają mianem wyrazu książkowego. Autorka analizuje dystrybucję synonimów *niewiasta/kobieta* w wybranych fragmentach czterech przekładów biblijnych pochodzących z XX wieku. Przybliży również użycie leksemu *niewiasta* w innych odmianach języka religijnego. Począwszy od kanonicznego użycia w modlitwie *Zdrowaś Maryjo* dokumentuje obecność tej nacechowanej formy w podręcznikach do nauki religii, w tekstach naukowych i refleksyjnych oraz w języku kościelnych nabożeństw. Leksem ten jest również używany w języku ogólnym. W związku z tym postuluje jego zachowanie w najważniejszych miejscach w Biblii. W tym miejscu można by się odwołać do słów Aleksandra Wilkonia, który pisał:

Tradycja przekazuje środki, które nie uległy zmianom i które nabrały czasowej patyny, stały się formami i wyrazami o odcieniu archaizującym, ale jeszcze nie archaicznym. [...] Każda odmiana językowa ma swoją tradycję, swoje charakterystyczne cechy stylistyczne i genologiczne, swój zespół środków językowych dziedziczonych od wieków (Wilkon 2011: 6).

W kręgu analizy języka biblijnego pozostaje również tekst Stanisława Koziary *Polszczyzna biblijna i jej podłoże retoryczne – propozycje badawcze* (s. 267–278), który jest propozycją opisu polszczyzny biblijnej z wykorzystaniem „metod analizy retorycznej wyrosłych zarówno z tradycji retoryki helleńskiej, jak też semickiej” (s. 277). Autor od kilku lat korzysta z tego instrumentarium i znajduje wielorakie poświadczenia wśród elementów konstytuujących polski język biblijny, o czym świadczy jego bogaty dorobek w tym obszarze badań.

W tej części zostały zamieszczone jeszcze kolejne dwa artykuły poświęcone językowi religijnemu. Renata Przybylska (*Słownictwo religijne w Wielkim słowniku języka polskiego*, s. 197–212) skupiła uwagę na opisie słownictwa religijnego w elektronicznym *Wielkim słowniku języka polskiego*. Interesującą ją zasób leksykalny wyekscerpowwała z pola tematycznego *Religia – Kościół*; zostało w nim umieszczonych 2307 haseł. Przydzielono je do czterech podpól tematycznych: *Wyznania: zasady i prawdy wiary* (812 haseł); *Sakramenty*

i obrzędy religijne (695); *Osoby związane z religią i kościołem* (718); *Miejsca i instytucje związane z religią i kościołem* (280). Ponad 100 haseł znalazło się poza klasyfikacją tematyczną. Jak podaje autorka, interesujące nas jednostki leksykalne w głównej mierze odnoszą się do konfesji katolickiej, ale odnotowano też spory zbiór związany z innymi wyznaniem i religiami – protestantyzmem, prawosławiem, judaizmem, islamem. Autorka przedstawia interesującą charakterystykę pojęciową słownictwa według wymienionych kategorii. Wskazuje również na liczne neologizmy (np. *handkomunia*, *katocelebryta*, *churching*, *cyberteolog*, *tacomat*), również o pejoratywnym nacechowaniu: *moher*, *klerofob*. Korzystając z systemu kwalifikatorów występujących w słowniku, przeprowadza częściową stylistyczną analizę tego słownictwa. Podkreśla brak jednolitej koncepcji prezentowania heortonimów.

Rozważania na temat języka religijnego w tej części zamyka artykuł *Realizacja cech stylu urzędowo-prawnego w Kodeksie prawa kanonicznego (wybrane zagadnienia)* Marii Wojtak (s. 279–296). Autorka rozpoczyna tekst od przypomnienia o dyferencjacji wewnętrznej tego języka i wyliczenia odmian stylistycznych. Podkreśla brak badań nad językiem urzędowym Kościoła. We wstępnej części przedstawia „hipotezę o interferencyjnym charakterze stylu urzędowego w ramach komunikacji kościelnej” (s. 280) oraz krótką charakterystykę tegoż stylu. Prezentowany tekst ma charakter wstępnego opracowania opisowego i dokumentacyjnego, ma być punktem wyjścia do dalszej interpretacji stylu urzędowego w komunikacji kościelnej. Materiał badawczy powinien zawierać również inne teksty normatywne, orzeczenia sądowe i wypowiedzi kancelaryjne. M. Wojtak przeprowadza wzorcową analizę, wychodząc od wskazania wykładników standaryzacji, zarówno w skali makro, jak i mikro, takich jak składniki ramy tekstowej, kompozycja całości, segmentacja w obrębie poszczególnych ksiąg, formuły nawigacyjne itd. Równolegle też analizuje Kodeks prawa kanonicznego pod względem stylistycznym, wskazując w nim na obecność immanentnych cech stylu urzędowego. Jedną z takich cech jest dążenie do precyzji; w języku dokumentów prawnych jest to widoczne w obecności tzw. definicji legalnych. Autorka dokonuje obszernego przeglądu definicji według różnorodnych schematów definicyjnych. Musimy jednak pamiętać, że jest to ujęcie filologiczne – podkreśla to sama autorka – różne od interpretacji prawnych. W treści samych norm widoczne są przejawy interferencji ze stylem religijnym. Artykuł wydaje się zapowiedzią dalszych badań kościelnego języka urzędowego.

Moją szczególną uwagę w tej części przyciągnął tekst *Znaczenie pisma, stylu i redakcji tekstu w określaniu wiarygodności pomników prawa polskiego w pracy Antoniego Zygmunta Helcla (XIX w.)* Iwony Pałuckiej-Czerniak (s. 297–315). Bez wątplenia otwiera on nowe perspektywy badawcze związane z XIX-wiecznym dyskursem naukowym w obrębie historii i dlatego pozwolę sobie na dość szczegółowe uwagi. Autorka podejmuje w nim próbę analizy dyskursu historycznego związanego z genezą najstarszych źródeł polskiego prawodawstwa. Artykuł wpisuje się w obszar zainteresowań badawczych autorki nad źródłami prawa polskiego i jest prawdopodobnie zapowiedzią większego opracowania. Stąd zapewne w tekście nie ma żadnych odwołań teoretycznych do dyskursu naukowego w ujęciu historycznym (np. Foucault 2009). Według Michela Foucaulta dyskurs naukowy jest bytem złożonym, wskutek czego należy go badać jednocześnie jako trzy powiązane ze sobą elementy. Pierwszym z nich jest formacja wypowiedzi, czyli pojedyncze komunikaty, będące częścią zdarzeń dyskursywnych. Kolejny – pozytywność – odnosi się do systemu obiegu elementów oraz systemu rządzącego pojęciami danego dyskursu, stanowiących znaczenie dla formacji wypowiedzi. Trzecim zaś jest wiedza, związana z obecnością poszczególnych elementów (teorii, pojęć, spostrzeżeń) funkcjonujących w różnych obszarach ludzkiej działalności, np. w nauce (Foucault 2009: 327). I. Pałucka-Czerniak w przywoływanym tekście skupiła się głównie na pierwszym elemencie, w mniejszym stopniu na drugim. Opracowanie dyskursu historii początków prawa jest niezwykle trudnym zadaniem, wymagającym interdyscyplinarnych metod badawczych z obszaru historii, prawodawstwa, edycji źródeł i historii języka. Jak słusznie zauważa autorka, w tym konkretnym wypadku dyskursu naukowego mamy do czynienia z przenikaniem się dwóch praktyk dyskursywnych powiązanych z historią prawodawstwa i historią języka polskiego. Przenikanie międzydyscyplinarne było jedną z cech konstytutywnych wczesnego dyskursu naukowego. Podobne zjawisko, polegające na przenikaniu i przekraczaniu ściśle określonych ram naukowych narzuconych przez przełom neopozytywistyczny, obserwujemy we współczesnym dyskursie historycznym, w którym istotną rolę odgrywają narracja historyczna w określonej formie językowej oraz konsekwencje praktyczne (White 2000). Pozostaje to oczywiście w związku z postmodernistycznym zwrotem po dominacji filozofii neopozytywistycznej w naukach humanistycznych. W badaniach diachronicznych możliwe jest zbliżenie się do początków interesującego nas dyskursu historycznego po-

przez wyodrębnienie z grupy tekstów określonych formacji dyskursywnych, opierających się na wspólnych regułach, typach wypowiedzeń, pojęciach oraz teoriach, na bazie których powstały przedmioty tej dyscypliny (Foucault 1977: 64, 100). W tekście autorka odwołuje się do wcześniejszej formacji, jaką bezsprzecznie była edycja najstarszych źródeł prawnych w opracowaniu Jana Wincentego Bandtkiego (1831). W omawianym artykule przedmiotem zainteresowania badaczki są świadomość i kompetencje językoznawcze Antoniego Zygmunta Helcela, który zainicjował monumentalną serię wydawniczą pod nazwą *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki* (SPPP). Wspomniany Helcel, profesor historii prawa polskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim, był redaktorem dwóch pierwszych tomów (1856, 1870). Całe wydawnictwo obejmuje 12 tomów i zostało zakończone edycją dwóch ostatnich tomów już w niepodległej Polsce (1921). Autorka swoje dociekania na temat „językoznawczego zaplecza badań historyka nad dawnym tekstem źródłowym” (s. 314) skupia na rozumieniu przez Helcela trzech następujących terminów: *pismo*, *styl* i *redakcja tekstu*. Jak podaje: „[...] w materiale źródłowym występowały one we fragmentach meta- i paratekstowych względem prezentowanych źródeł dawnego prawa: w przedmowie, opracowaniu, przypisach i opisach” (s. 301). Trzeba podkreślić, że autorka przybliżyła oczywiście kontekst dyskursu (zaborcy, pedagogika narodowa – wkład Polski do cywilizacji europejskiej), ale nie do końca zarysowała jego temat związany z historią polskiego prawa. Należy zauważyć, że w tym czasie trwała już dyskusja na temat genezy i pierwotnego kształtu kanonicznego źródła, jakim były tzw. statuty Kazimierza Wielkiego. Jest to najprawdopodobniej średniowieczna kodyfikacja prawa zwyczajowego (Uruszczak 2016: 12–13; 2023: 162). Nie jest znany oryginał tej ustawy. Historycy badali rękopisy (najstarszy pochodzący z 1400 roku), które zawierały różne wersje statutów. Trzeba podkreślić, że te najstarsze zachowane z XIV wieku różniły się zasadniczo od pierwszych wersji drukowanych (1488, 1506). W związku z tym historycy – m.in. Joachim Lelewel, Antoni Zygmunt Helcel, Romuald Hube, Oswald Balzer, Abdon Kłodziński – podjęli próby odtworzenia pierwotnego kształtu ustawy i prześledzenia modyfikacji dokumentu. Dyskusja historyków skupiająca się wokół kwestii jego genezy i pierwotnego kształtu została zakończona dopiero w latach 60. XX wieku publikacją Stanisława Romana (1961) i jego ustaleniami. Antoni Zygmunt Helcel jako jeden z pierwszych wykorzystał metodę filologiczną do odtworzenia tekstu najbardziej zbliżonego do oryginału. Wszystkie re-

konstrukcje ze znanych sobie rękopisów zamieścił w pierwszym tomie SPPP. I. Pałucka-Czerniak dokładnie przeanalizowała kompetencje językoznawcze historyka w badaniach nad średniowiecznymi tekstami źródłowymi. Dodajmy, że nie skoncentrowała się tylko na uwagach dotyczących statutów Kazimierza Wielkiego, ale przestudiowała pod tym kątem również inne pomniki prawa polskiego opracowane przez Helcla. Otwartą kwestią pozostaje znajomość i stopień wykorzystania przez Helcla w przygotowanej edycji tekstów metod filologicznych Karla Lachmanna (np. *recensio*, *emendatio*) (Szymański 2012: 693–694). Poruszone przez autorkę tematy i zasygnalizowane w tej recenzji uwagi wymagają na pewno dalszych badań, które pozwolą na w miarę pełną rekonstrukcję dyskursu historycznego dotyczącego polskiego najstarszego prawodawstwa.

Część stylistyczną tomu zamyka tekst Agnieszki Zatorskiej *Między literackością a potocznością. Janina Konarska. Dwór na wulkanie. Dziennik ziemianki z przełomu epok 1895–1920* (s. 317–333). Dziennik obejmuje bardzo burzliwe lata w historii Polski i stanowi żywy obraz tamtej epoki i języka. Autorka analizuje język osobniczy Janiny Konarskiej na podstawie zapisów w *Dzienniku*. W języku tym obecne są elementy języka zarówno potocznego, jak i bardziej starannego (literackiego) z jego eksponentami. W analizie rozgranicza sfery ich użycia, opisuje również językowe środki wartościowania (głównie są to przymiotniki ewaluatywne).

Trzecia część monografii *W kręgu tekstów* obejmuje osiem artykułów, z czego cztery wiążą się z obszarem badań języka religijnego. W pierwszym tekście o charakterze komparatywnym (s. 337–363) Andrzej Piotr Perzyński przybliżył problematykę nazewnictwa Biblii w judaizmie i chrześcijaństwie.

W kolejnym Janusz Lewandowicz przedstawia – z niezwykłą erudycją i na świetnej podbudowie filologicznej – obrazy Maryi w utworach poetyckich wybranych Ojców syryjskich (s. 365–376).

W artykule *Metafory w języku pandemicznym polskiego episkopatu* (s. 377–390) Magdalena Jankosz i Wiesław Przyczyna analizują oficjalne dokumenty episkopatu (37) pod kątem użycia w nich metafor językowych. Krytyczna analiza dyskursu została przeprowadzona z uwzględnieniem szerszego kontekstu społecznego, m.in. politycznego. Dokumenty episkopatu zestawiano z wypowiedziami rządu i polityków. W korpusie badawczym odnaleziono tylko piętnaście metafor, i to o charakterze neutralnym. Autorzy podkreślają,

że występowały one liczniej w początkowej fazie epidemii, a w końcowym okresie język episkopatu był coraz mniej zmetaforyzowany.

Katarzyna Sitkowska w tekście *Rytuał i potoczność – o sakramencie pojednania jako dialogu* (s. 391–407) próbuje zrekonstruować wzorzec gatunkowy spowiedzi i popatrzeć na niego z perspektywy komunikacyjnej. Sakrament pojednania to „dialog o specyficznym układzie nadawczo-odbiorczym” (s. 407). Sam język spowiedzi powinien łączyć cechy stylu religijnego i potocznego.

Dwa artykuły w tej „tekstologicznej” części poświęcone są analizie dyskursu politycznego. Izabela Kępka i Lucyna Warda-Radys w swoim tekście (s. 409–426) przedmiotem analizy uczyniły teksty pisane w postaci statutów dziewięciu partii politycznych (PO, PiS, PSL, SLD, Polska 2050, Partia Razem, Polska Razem, Ruch Narodowy, Solidarna Polska) i jednego stowarzyszenia (Komitet Obrony Demokracji). Przypominają, że statuty mają charakter dokumentów prawnych – zgodnie z wymogami ustawy o partiach politycznych – i z językowego punktu widzenia przynależą do gatunków polszczyzny urzędowej. Autorki opisują wartości zapisane w statutach na dwóch poziomach: komunikacyjnym (interakcyjnym) i przedstawieniowym. Na poziomie interakcyjnym za wartość przyjmują „wykreowanie wewnętrznej instytucjonalnej wspólnoty działania na rzecz dobra ponadjednostkowego” (s. 412). Na poziomie przedstawieniowym w statutach są one opisane w rozdziałach mówiących o celach. Praktycznie ustępy te składają się z kilku paragrafów. Świat wartości został zrekonstruowany na podstawie tzw. słów sztandarowych: wolność, godność, własność i siła. Analiza pokazała, że na poziomie deklaratywnym, na którym funkcjonują statuty partii, praktycznie nie ma różnic w przywoływanych wartościach. Jest to zgodne z przewidywaniami, ponieważ są to bardzo lakoniczne zapisy, które podlegają ocenie przed sądem w procesie rejestracji. Zdecydowanie bogatszy materiał do analizy dotyczącej profilowania pojęć wartości przynoszą dokumenty programowe partii i to zapewne wymaga opracowania.

Współcześnie dyskurs stał się niezwykle użytecznym narzędziem analiz społecznych i politycznych. To właśnie język w znacznym stopniu konstytuuje rzeczywistość społeczną i m.in. odgrywa istotną rolę w komunikowaniu politycznym. Kwestie te przybliżył Rafał Leśniczak w tekście *Perswazyjność komunikowania politycznego. Analiza wystąpienia sejmowego premiera Mateusza Morawieckiego ws. Polexitu (14.10.2021)* (s. 427–444). Autor, korzystając z bogatego instrumentarium analizy dyskursu politycznego, skupił się

na języku perswazji politycznej Mateusza Morawieckiego. Wystąpienie i jego język osadził w kontekście spolaryzowanej sceny politycznej. Analiza potwierdziła przewagę komponentów perswazyjnych nad informacyjnymi – perswazja pozytywna odnosiła się do obozu rządzącego, negatywna – do opozycji. Przywoływany tekst jest egzemplifikacją tego, że w naukach społecznych „pojęcie dyskursu nie dotyczy wyłącznie języka w użyciu, lecz obejmuje także cały kontekst sytuacyjny, cały złożony układ komunikacyjny służący interakcji i realizowaniu założonych celów” (Bartmiński 2012: 32) – w tym wypadku politycznych.

Monografię zamykają dwa artykuły poświęcone analizie tekstu realizowanego w różnych gatunkach. Katarzyna Sicińska oglądowi poddaje formuły pożegnalne w epistolografii polskiej na podstawie bogatego materiału źródłowego z XVII i XVIII wieku (s. 445–458). Ostatni tekst w tomie autorstwa Magdaleny Hawrysz i Irminy Kotlarskiej (s. 459–478) odtwarza trzy obrazy (profile) XIX-wiecznego Krakowa wyłaniające się ze *Wspomnień* Marii Kietlińskiej. Autorki za metodologiczną perspektywę oglądu przyjęły „lingwistyczną kategorię punktu widzenia” (s. 459). Pozwoliła ona na wskazanie trzech profili: sentymentalnego, narodowego i salonowego Krakowa.

Przedstawiona monografia dokumentuje stan współczesnego polskiego językoznawstwa – jego wieloparadygmatyczność i nowe subdyscypliny rozwijające się w jego obrębie. Nowe paradygmaty badawcze z różnymi metodologiami, często o charakterze interdyscyplinarnym, skupiają uwagę na kwestiach m.in. stylistycznych, gatunkowych, komunikacyjnych, kulturowych oraz związanych z analizą dyskursu.

URSZULA WÓJCIK*

Literatura

- Bartmiński J., Niebrzegowska-Bartmińska S., 2012, *Tekstologia*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Foucault M., 1977, *Archeologia wiedzy*, tłum. A. Siemek, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy..

---

* <https://orcid.org/0000-0003-4966-189X>, Uniwersytet im. Jana Długosza, Częstochowa, Polska, u.wojcik@ujd.edu.pl

- Foucault M., 2009, O archeologii wiedzy. W odpowiedzi Kołu epistemologicznemu, tłum. A. Bandura. – *Język, dyskurs, społeczeństwo*, red. L. Rasiński, Warszawa: PWN, s. 307–333.
- Gajda S., 2009, Gatunki wypowiedzi i genologia. – *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*, red. Z. Bilut-Homplewicz, W. Czachur, M. Smykała, Wrocław: Atut, s. 135–146.
- Gałkowski A., 2020, Real and Quasi-Heortonyms as Contextualized and Conceptualized Intercultural Names, „*Prace Językoznawcze*”, XXII/3, s. 73–90, <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/pj/article/view/5707/4458> (dostęp: 01.10.2024).
- Górny H., 2013, *Nazwy własne w piśmiennictwie pamiętnikarskim XIX wieku. Perspektywa funkcjonalno-tekstologiczna*, Kraków: Wydawnictwo Lexis.
- Rejter A., 2016, *Nazwa własna wobec gatunku i dyskursu*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Roman S., 1961, *Geneza Statutów Kazimierza Wielkiego. Studium źródłoznawcze*, Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Rutkowski M., Skowronek K., 2020, *Onomastyczna analiza dyskursu*, Kraków: Wydawnictwo AGH.
- Szymański J., 2012, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Uruszczak W., 2016, Wydawnictwo źródłowe *Starodawne Prawa Polskiego Pomniki (1856–1921)*. – *Pomniki prawa na przestrzeni wieków*, red. K. Górski, J. Pokój, D. Szczepaniak, Ł. Szymura, Kraków: Księgarnia Akademicka, s. 11–22.
- Uruszczak W., 2023, Prejudykaty w statutach Kazimierza Wielkiego – próba nowego spojrzenia. Szkic o technice ustawodawczej w czasach średniowiecza, „*Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica*”, 102, s. 161–181. <https://czasopisma.uni.lodz.pl/Iuridica/article/view/17821/17751>(dostęp: 01.07.2024).
- White H., 2000, *Poetyka pisarstwa historycznego*, red. E. Domańska, M. Wilczyński, tłum. E. Domańska, M. Loba, A. Marciniak, M. Wilczyński, Kraków: Universitas.
- Wilkoń A., 2011, Tradycja w języku, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica*”, VI, s. 5–11, <https://studialinguistica.uken.krakow.pl/article/view/5234/4905> (dostęp: 01.07.2024).